

ПРОФЕСИОНАЛНО ОБУЧЕНИЕ В ПРЕДПРИЕТИЯТА ПРЕЗ 2004 ГОДИНА

С проведеното през юни – юли 2005 г. наблюдение на професионалното обучение в предприятията беше събрана информация за организираните през 2004 г мероприятия за продължаващо професионално обучение (ППО) на заетите лица и първоначално професионално обучение на стажанти, чираци и други лица, сключили с предприятията договор за обучение.

Обект на наблюдението са икономическите единици на страната – предприятия, фирми, организации и др., с 5 и повече заети лица през 2004 година от NACE¹ – категориите: C-J, K+O, L, M и N.

В обхвата на наблюдението на ППО попаднаха 53 060 предприятия, фирми и организации – 8037 или 15.1% от обществения и 45 023 или 84.9% от частния сектор.

1. Обучаваща политика на предприятията

Въвеждането на нови или усъвършенствани продукти или услуги, нови или подобрени методи за производство, нова организация или структура на дейността на предприятието са основните предпоставки за организиране на мероприятия за повишаване квалификацията на персонала. По данни от проведеното наблюдение иновационната активност на предприятията не е особено висока – нови продукти или услуги са въведени в 8.6% от предприятията и организациите от наблюдаваната съвкупност. Предприятията, въвели технологично нови или подобрени методи за производство на продукти или услуги са още по-малко – 6.7% от общия им брой.

Структурните и организационни промени, които също са фактор за организиране на ППО през 2004 г. са обхванали едва между 2.2% и 2.6% от предприятията.

Изготвянето на план/програма за ППО, определянето на специален бюджет за тази цел, а също и наличието на собствен обучаващ център са важни предпоставки за организирането на професионалното обучение на заетите лица. Независимо от факта, че по-голямата част от ръководителите на наблюдаваните

¹ Статистическа класификация на стопанските отрасли на ЕС.

предприятия заявяват, че е необходимо организиране на ППО, през 2004 г. план/програма за ППО са имали само 6.6% от предприятията.

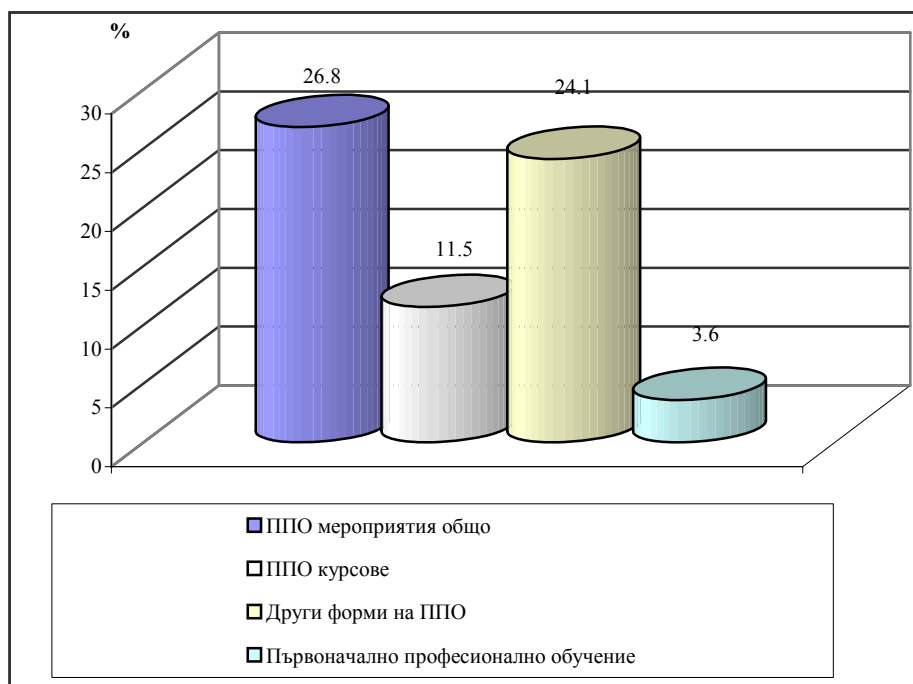
Предприятията, които са отделили средства за организиране на ППО на заетите през 2004 г. са малко – 4.6% от общия брой наблюдавани предприятия. Бюджет за обучение са имали 31.7% от най-големите предприятия и едва 2.2% от микропредприятията и 4.9% от предприятията с брой на заетите от 10 до 49. Със собствен център за организиране на мероприятия за ППО разполагат само 1.3% от предприятията – 12.4% от най-големите и 0.4% – микропредприятията.

2. Форми на професионално обучение

През 2004 г. мероприятия за професионално обучение от поне един от следните видове: продължаващи професионалното обучение курсове (ППО курсове) или други форми на продължаващо обучение, или първоначално обучение са организирали 14 195 предприятия², или 26.8% от общия им брой (фиг.1).

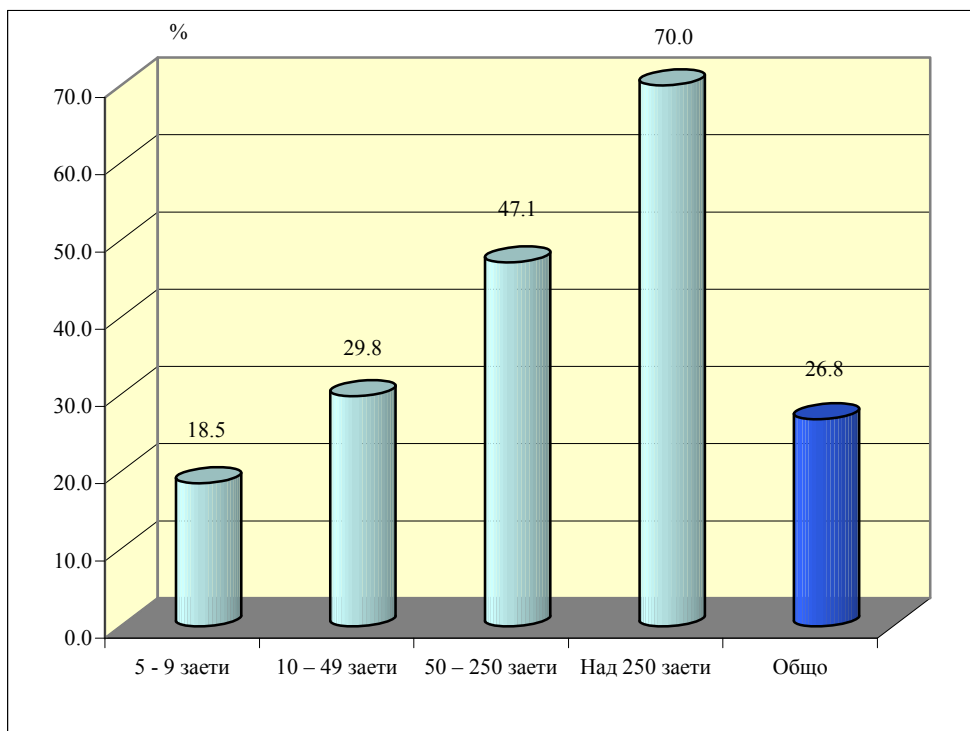
Обучение на заетите лица в ППО курсове (вътрешни и външни) са предоставили само 11.5% от общия брой наблюдавани предприятия (43.1% от обучаващите). В други форми на ППО – инструктажи, ротация на работното място, самообучение и други е участвал персонала на около 1/4 от наблюдаваните предприятия (90.0% от обучаващите предприятия). Сравнително малко – 3.6% са предприятията, организирали първоначално професионално обучение за лица без професионална квалификация, сключили договор за обучение с предприятието.

² За краткост ще бъдат наричани “Обучаващи предприятия”, т.е. предприятия, които са предоставяли през наблюдавания период поне един от трите вида обучение.

Фиг. 1. Предприятия, предлагащи различни видове професионалното обучение през 2004 година

Съотношението обучаващи/необучаващи предприятия е значително по-благоприятно в общественния сектор – 40.6% / 59.4%, а в частния е 24.3 / 75.7%. С намаляване размера на предприятията според броя на заетите лица намалява и делът на обучаващите предприятия. Най-голям – 70.0%, е при предприятията с брой на заетите над 250 лица, а най-малък – 18.5%, при микропредприятията (фиг. 2). ППО е с най-голям обхват в дейност “Държавно управление; задължително обществено осигуряване” – обучаващите предприятия са 59.7%. Малко над половината (50.7%) от предприятията в дейност “Производство и разпределение на електроенергия, газ и вода” са организирали обучаващи мероприятия през 2004 година. Най-малък – 11.9%, е делът на обучаващите предприятия в дейност ”Хотели и ресторанти” (фиг. 3).

Фиг. 2. Предприятия предлагащи обучение през 2004 година по групи предприятия според броя на заетите в тях

Фиг. 3. Предприятия предлагащи обучение през 2004 година по икономически дейности (по А 17)

Обучаващите предприятия в общественния сектор по-често са организирали курсове за ППО – 46.1% от тях, а в частния сектор делът им е по-нисък – 42.0%.

Предприятията, предоставили професионално обучение на своя персонал под формата на външни курсове са два пъти повече от тези, организирали вътрешни курсове за обучение – 5160 срещу 2552.

Външно организирани курсове са посещавали заетите от 9.7% от предприятията, а вътрешни курсове са организирали 4.8% от тях. Поради наличието на по-добри условия за обучение на персонала във самото предприятие, делът на вътрешните курсове е значително по-голям при най-големите предприятия (брой на заетите над 250 лица) – 38.7% от тях и всяко десето предприятие със заети от 49 до 250 лица са организирали вътрешни курсове, докато това е станало в едва 2.6% от микропредприятията и 4.7% от предприятията с персонал от 5 до 9 лица. Обучение във външни курсове са осигурили за персонала си почти половината от най-големите предприятия и 1/4 от тези с брой на заетите от 49 до 250.

Други форми на професионално обучение са осигурили през 2004 г. почти 1/4 (24.1%) от всички или 90.0% от обучаващите предприятия. Различията между отделните групи обучаващи предприятия според броя на заетите лица и по форма на собственост по отношение на обхвата на организираните други форми на обучение не са големи (варират от –1.7% до +1.6%). По-големи са различията между предприятията от различните икономически дейности – най-голям (97.6%) е делът на предприятията, включили персонала си в други форми на обучение от “Други дейности, обслужващи обществото и личността”, а сравнително най-малък – 75.5%, е този дял при предприятията от дейност “Хотели и ресторанти”.

Обучаващите предприятия се разпределят според относителния дял на организираните други форми на ППО както следва (сборът от процентите надхвърля 100, тъй като средно на предприятие се пада повече от един вид мероприятия):

- Планирани периоди на обучение, инструктаж или практически опит 63.7%
- Планирано обучение чрез ротации или обмен на специалисти 7.0%

- Посещаване на кръжоци за обучение (квалификация) 9.5%
- Самообучение задочно и дистанционно обучение
и др. (вкл. Интернет) 31.5%
- Инструкции на конференции, работни срещи,
лекции и семинари 41.8%

3. Участници в курсове и други форми на ППО и време за обучение

Възможност да участват в курсове за ППО през 2004 г. са имали 246 862 лица или 14.2% от заетите в наблюдаваните предприятия. В обществения сектор участниците в курсове са 23.4% от персонала, а в частния – 10.5% или само един от десет заети се е обучавал през наблюдавания период. В най-големите предприятия (заети лица над 250) обхватът на ППО е по-голям – в курсове са участвали 27.4% от персонала. С намаляване на размера на предприятията в зависимост от броя на заетите лица намалява и делът на участвалите в курсове за обучение – при микропредприятията е 8 пъти по-нисък (3.4%). Най-голям е делът на участвалите в курсове в дейност “Финансово посредничество” – 71.9% от общия брой на заетите. Следват предприятията и организациите от дейност “Държавно управление; задължително обществено осигуряване” – 53.3%. Най-малко са участниците в обучаващи курсове в дейност “Хотели и ресторанти” – едва 1.6% от общия брой на заетите, “Други дейности, обслужващи обществото и личността” – 2.5%, “Образование” – 3.7% и в строителството – 5.4%

Мъжете, участвали в ППО курсове са 55.0% от общия брой участници, а жените са 45.0% (структурата на заетите лица по пол е 49.8% мъже срещу 50.2% жени). Предприятията са включвали в курсове за ППО най-често ръководния персонал – 83.0% от организиралите такива обучаващи мероприятия посочват, че в тях са участвали ръководители и аналитични специалисти. Технически и квалифициран помощен персонал са включили в курсовете за ППО 52.1% от предприятията, а нискоквалифицирани работници – едва 14.4%.

Средно на един участник в курсове за ППО през 2004 г. се падат по 17 часа в обучение, като почти няма разлика между предприятията от обществения и частния сектор. При жените средната продължителност на обучение е по-голяма с 6 часа в сравнение с мъжете – 20 часа срещу 14 часа. Най-дълго са прекарвали в обучение заетите от микропредприятията – по 48 часа, докато тези от най-големите предприятия са се обучавали средно по 11 часа.

Предприятията са организирали 48 091 курсове за ППО, които се разпределят по области на обучение както е показано в следващата таблица:

Разпределение на курсовете за ППО по области на обучение

Области на обучение	Брой	Отн. дял - %
Чужди езици	1777	6.0
Продажба и маркетинг	4168	8.7
Счетоводство и финанси	5534	11.5
Управление (вкл. на човешките ресурси и на качеството) и администрация	4721	9.8
Работа в офис	838	1.7
Лични качества и трудов живот	3055	6.4
Използване на компютъра	4771	9.9
Обучение в проектиране, използване и поддръжка на ИКТ	1001	2.1
Техника и производство	8846	18.4
Опазване на околната среда, здравето и сигурността на заетите	4584	9.5
Услуги (лични, транспортни, пътуване и туризъм)	651	1.4
Други предмети на обучение	8145	16.9

4. Разходи за ППО

Разходите на предприятията за организиране на курсове за ППО през 2004 г. са 39905,2 хил. лева. Най-голям е дялът на такси и плащания за ППО курсове – 60.4% от общите разходи. На второ място са разходите за командировки, свързани с курсовете – 22.8%. Следват разходите за възнаграждение на преподаватели – 13.7%, а най-малки са разходите за наем на помещения, оборудване и материали за курсовете – 3.4%.

Средно на участник в курсове за ППО през 2004 г. се падат по 162 лева за обучение. Предприятията с брой на заетите от 10 до 59 лица са отделили най-много средства за участие в курсове средно на един участник – по 416 лв., следвани от микропредприятията – по 334 лева. Големите предприятия, независимо от факта, че са включили по-голям дял от заетите лица в обучаващи мероприятия, са изразходвали средно по-малка сума на един участник в курсове – по 114 лева.